

Część I. Kosmos i prawo międzynarodowe

Rozdział I. Międzynarodowe prawo kosmiczne

Literatura: *C. Berezowski*, Międzynarodowe prawo lotnicze, Warszawa 1964; *A. Chaikin*, A Man on the Moon: The Voyages of the Apollo Astronauts, London 2019; *B. Cheng*, Studies in International Space Law, Oxford 1997; *J.C. Cooper*, Aerospace Law, Subject Matter and Terminology, Journal of Air Law and Commerce 1963, vol. 20; *W. Czapliński*, *A. Wyrozumska*, Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa 1999; *I.H.Ph. Diederiks-Verschoor*, *V. Kopal*, An Introduction to Space Law, vol. 3, Kluwer Law International 2008; *G. Gal*, Space Law, Budapest 1969; *Z. Galicki*, Bezpośrednia telewizja satelitarna, Wojsko Ludowe 1984, Nr 3; *Z. Galicki*, *T. Kamiński*, *K. Myszone-Kostrzewa* (red.), Wykorzystanie przestrzeni kosmicznej. Świat, Europa, Polska, Warszawa 2010; *S. Gorove*, Space Law: Its Challenges and Prospects, Leiden 1977; *E.M. Galloway*, Applicability of Space Treaties to the Uses of Outer Space, Annals of Air and Space Law, 1976; *J. Gospodarek*, Prawo jako regulator działalności człowieka w przestrzeni kosmicznej, Astronautyka 1977, Nr 6; *A. Górbiel*, Międzynarodowe prawo kosmiczne, Warszawa 1985; *A. Górbiel*, „Prawo kosmiczne” czy „prawo przestrzeni”, Astronautyka 1984, Nr 2; *M. Grzegorzczak*, Prawo kosmiczne, ZNUJ. Prace Prawnicze 1973, z. 59; *P.P.C. Haanappel*, A Competitive Environment in Outer Space, Journal of Space Law 2006, vol. 32, No. 1; *S. Hobe*, *G. Meishan Goh*, *J. Neumann*, Space Tourism Activities – Emerging Challenges to Air and Space Law, Journal of Space Law 2007, vol. 33, No. 2; *S. Hobe*, *B. Schmidt-Tedd*, *K.U. Schrogl* (eds.), Cologne Commentary on Space Law, vol. 1: The Outer Space Treaty, Cologne 2009; *R. Homburg*, Droit astronautique et droit aérien, Revue générale de l'air 1958; *N. Jasentuliyana*, Perspectives on International Law, Boston 1995; *M.M. Kenig Witkowska*, Ochrona środowiska w corpore iuris spatialis. Uwagi de lege lata i de lege ferenda, [w:] *K. Myszone-Kostrzewa* (red.), Kosmos w prawie i polityce, prawo i polityka w kosmosie, Warszawa 2017; *V. Kopal*, United Nations and the Progressive Development of International Space Law, Finnish Yearbook of International Law 1996, vol. VII; *B. Kuźniar*, Międzynarodowe prawo kosmiczne, [w:] *E. Cala-Wacinkiewicz*, *W.S. Staszewski* (red.), Prawo międzynarodowe publiczne – zarys systemu, Warszawa 2024; *Lachs*, Czy kryzys prawa międzynarodowego?, PiP 1992, z. 2; *M. Lachs*, Przestrzeń kosmiczna – nowy wymiar prawa międzynarodowego, PiP 1966, z. 3; *M. Lachs*, Some reflections on the State of the Law of Outer Space, Journal of Space Law 1981, vol. 9, No. 1–2; *M. Lachs*, Tendencje rozwojowe prawa kosmicznego, Postępy Astronautyki 1978; *M. Lachs*, The law of Outer Space: An Experience in Contemporary Law-Making, Leiden 1972; *N.M. Matte*, Aerospace Law, London–Toronto 1969; *N.M. Matte*, Aerospace Law, From Scientific Exploration to Commercial Utilization, Toronto 1977; *M.S. McDouglas*, *H.S. Lasswell*, *I. Vlasic*, Law and Public Order in Space, New Haven 1963; *K. Myszone-Kostrzewa*, Ius cogens i soft law w międzynarodowym prawie kosmicznym, [w:] *B. Kuźniak*, *M. Ingelevič-Citak* (red.), Ius co-

gens, soft law – dwa bieguny Prawa Międzynarodowego Publicznego, Kraków 2017; K. Myszone-Kostrzewa, Kierunki rozwoju międzynarodowego prawa kosmicznego, [w:] K. Kariski (red.), Kierunki rozwoju współczesnego prawa międzynarodowego, Warszawa 2015; K. Myszone-Kostrzewa (red.), Kosmos w prawie i polityce, prawo i polityka w kosmosie, Warszawa 2017; K. Myszone-Kostrzewa, Nawigacja satelitarna w świetle prawa międzynarodowego, Warszawa 2011; K. Myszone-Kostrzewa, Prawo międzynarodowe wobec rozwoju działalności kosmicznej, [w:] B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Mahusecka (red.), Prawo organizacji międzynarodowych wobec problemów współczesnego świata, Bydgoszcz–Katowice 2014; K. Myszone-Kostrzewa, A. Gołębiowska (red.), Aktualne wyzwania prawa kosmicznego a bezpieczeństwo międzynarodowe, Warszawa 2020; K. Myszone-Kostrzewa, E. Mreńca, P.B. Zientarski (red.), Prawne aspekty działalności kosmicznej, Warszawa 2019; A.S. Piradow, Tiendencii razwitiija kosmiceskogo prawa, Moskwa 1971; J. Rzymanek, Protection of Outer Space Environment: Urgent Necessity and Challenge for International Law, Polish Yearbook of International Law 1988, vol. XVII; J. Rzymanek, Some Legal Problems Arising with the Use of Reusable Space Transportation Systems, Polish Yearbook of International Law 1985, vol. XIV; V.S. Vereshchetin, G.M. Danilenko, Custom as a Source of International Law of Outer Space, Journal of Space Law 1985, vol. 13, No. 1; I. Vlasic, The Legal Aspects of Peaceful and Non-Peaceful Uses of Outer Space, [w:] B. Jasani (ed.), Peaceful and Non-Peaceful Uses of Space. Problems of Definition for the Prevention of an Arms Race, New York 1991; A. Wasilkowski (red.), Działalność kosmiczna w świetle prawa międzynarodowego, Warszawa 1991; K. Wiewiórowska, Niektóre problemy polityczno-prawne pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej, Postępy Astronautyki 1977, Nr 2; M. Żylicz, Prawo lotnicze międzynarodowe, europejskie i krajowe, Warszawa 2002, 2011.

§ 1. Uwagi wprowadzające

- 1 W dniu 4.10.1957 r. z poligonu Tiuratam (obecny Bajkonur) wystartowała radziecka rakieta R-7, która wyniosła na orbitę pierwszego sztucznego satelitę Ziemi – Sputnik 1. Cztery miesiące później, 31.1.1958 r. USA, po kilku nieudanych próbach, umieściły na orbicie Ziemi sztuczny satelitę Explorer 1. Rozpoczęła się **Era Kosmiczna** i będący jej nieodłączną częścią wyścig kosmiczny¹ (w czasie zimnej wojny utożsamiany z wyścigiem zbrojeń) między ówczesnymi mocarstwami – ZSRR i USA, do którego w okresie późniejszym dołączyły kolejne państwa, a następnie podmioty prywatne. W 1961 r. przy-

¹ W dniu 12.4.1961 r. kosmonauta *Jurij Gagarin* dokonał jednego kompletnego okrążenia Ziemi w czasie około 1 godziny 48 minut. Dwadzieścia trzy dni później orbitę okołozemską osiągnął pierwszy amerykański astronauta *Alan Shepard*, a 20.2.1962 r. *John Glenn* statkiem *Mercury-Atlas 6* dokonał trzech kompletnych okrążeń Ziemi. Pierwszą kobietą w kosmosie była *Walentina Terieszkowa*, która 16.6.1963 r. rozpoczęła lot na statku *Wostok 6*. Pierwszy lot z więcej niż jednym członkiem załogi odbył się 12.10.1964 r. statkiem *Woschod 1*. Uczestniczyli w nim: *Władimir Komarow*, *Konstantin Fieoktistow* oraz *Boris Jegorow*. Lot ten zaznaczył się w historii jako pierwszy, podczas którego załoga nie była ubrana w skafandry. Pierwszą osobą, która odbyła spacer kosmiczny, był *Aleksiej Leonow* z radzieckiego statku *Woschod 2*, wypuszczonego 18.3.1965 r.

dent USA *John Kennedy* ogłosił, że Amerykanie wylądują na Księżycu przed upływem dekady¹. W dniu 20.7.1969 r. *Neil Alden Armstrong*, dowódca Apollo 11, jako pierwszy człowiek stanął na Księżycu.

W doktrynie podkreśla się, że choć USA i ZSRR zamierzały wykorzystywać przestrzeń kosmiczną nie tylko do badań i eksploracji, ale również do celów militarnych², stosunkowo szybko zgodziły się na przyjęcie regulacji, które przynajmniej w minimalny sposób miały zapewnić jej pokojowe użytkowanie. Prezydent USA *Dwight D. Eisenhower*, wbrew namowom doradców, nie zgodził się na zbrojenie kosmosu. Często cytowane są jego słowa: „Proponuję, żebyśmy zgodzili się, że przestrzeń kosmiczna powinna być użytkowana tylko w celach pokojowych. Jesteśmy w decydującym momencie w historii, biorąc pod uwagę to zagadnienie (...). Czyż przestrzeń kosmiczna nie powinna być wykorzystywana przez ludzkość w celach pokojowych zamiast wojennych?”³.

Do początku lat 80. wypuszczanie obiektów kosmicznych i umieszczanie 2 sztucznych satelitów na orbicie okołoziemskiej było wyłącznie efektem działalności państw. Rozwój technik satelitarnych w znaczącym stopniu zmienił tę sytuację. Pojawienie się usług satelitarnych w dziedzinie telekomunikacji, teledetekcji, nawigacji, meteorologii i wielu innych zapoczątkowało proces komercjalizacji działalności kosmicznej, a podmioty prywatne stały się zainteresowane nawet posiadaniem własnych systemów wynoszenia, a w konsekwencji niezależnym, niezawodnym i odpłacalnym dostępem do przestrzeni kosmicznej⁴. Jak zauważyła *B. Kuźniar*, także: „Państwa coraz bardziej ekspansywnie działają w kosmosie, co pozwala osiągnąć im konkretne wymierne korzyści, ale nie pozostaje obojętne dla środowiska kosmosu”⁵.

W piśmiennictwie zachodnim zaczęto stosować podział działań kosmicz- 3 nych na *space – oriented* i *earth – oriented* lub *space applications* i *earth – looking space applications*⁶. W polskiej literaturze *K. Wiewiórowska* jako pierwsza zaczęła używać wyrażenia „**praktyczne zastosowanie techniki kosmicznej lub techniki satelitarnej**”⁷, zamiast posługiwać się dosłownym tłumaczeniem „działalność kosmiczna zorientowana na Ziemi”. To wyrażenie

¹ Zob. *A. Chaikin*, *A Man on the Moon*, *passim*.

² Zob. *I. Vlasic*, *The Legal Aspects of Peaceful and Non-Peaceful Uses of Outer Space*.

³ *D. Eisenhower*, *Letter to Bulgarin*, 1958, cyt. za: *M.S. McDouglas*, *H.S. Lasswell*, *I. Vlasic*, *Law and Public Order in Space*, s. 395.

⁴ Zob. *P.P.C. Haanappel*, *A Competitive Environment in Outer Space*, s. 1; *K. Myszon-Kostrzewa*, *Nawigacja satelitarna*, s. 19.

⁵ *B. Kuźniar*, *Międzynarodowe prawo kosmiczne*, s. 710.

⁶ Np. *E. Galloway* nie precyzowała pojęcia *earth – oriented*, stwierdziła jedynie, że według niej chodzi w nim ogólnie o „zastosowanie wiedzy i techniki kosmicznej do problemów na Ziemi”. Zob. *E.M. Galloway*, *Applicability of Space Treaties*, s. 205.

⁷ *K. Wiewiórowska*, *Niektóre problemy polityczno-prawne*, s. 99 i n.

będzie używane również w niniejszym podręczniku w odniesieniu do łączności satelitarnej, nawigacji satelitarnej oraz teledetekcji satelitarnej oraz ich aplikacji.

A. Wasilkowski miał rację, stwierdzając, że „działalność kosmiczna, nie rezygnując z penetrowania odległych przestrzeni, zbliża się zarazem coraz wyraźniej ku Ziemi”¹. Natomiast K. Karski słusznie zauważył, że: „Działalność w sferze kosmicznej jest awangardą techniki. Okazuje się, że taki sam charakter ma również aktywność prawna państw w tym zakresie”².

§ 2. Pojęcie prawa kosmicznego

- 4 **Prawo kosmiczne** jest terminem występującym w polskiej literaturze przedmiotu, używanym także w opracowaniach w innych językach słowiańskich (ros. *kosmicheskoe pravo*, czes. *kosmické pravo*, bułg. *kosmichesko pravo*). Z kolei w USA i państwach Europy Zachodniej rozpowszechniła się nazwa o charakterze bardziej ogólnym, czyli „**prawo przestrzeni**” (ang. *space law*, fr. *droit spatial* lub *droit de l'espace*, niem. *Weltraumrecht*)³. Posługiwano się tam również terminem „prawo astronautyczne” nawiązującym do żeglugi kosmicznej oraz pojęciami metaprawa⁴ i prawa międzyplanetarnego⁵.
- 5 Prawo kosmiczne próbowano definiować w różny sposób, np. kładąc nacisk na środowisko, do którego ma zastosowanie lub rodzaj prowadzonej tam działalności. Według M. Grzegorzcyka „**prawo kosmiczne jest to system norm prawnych dotyczących działalności badawczo-eksploatacyjnej przestrzeni kosmicznej**”⁶. Z kolei Z. Galicki zaproponował definicję analogiczną do definicji prawa morza i prawa lotniczego (omawianych w podręcznikach do prawa międzynarodowego publicznego łącznie z prawem kosmicznym w części po-

¹ A. Wasilkowski, [w:] A. Wasilkowski (red.), *Działalność kosmiczna*, s. 5.

² K. Karski, Kilka uwag o krajowych operatorach telekomunikacyjnych jako stronach umów międzynarodowych regulujących funkcjonowanie międzynarodowych organizacji łączności satelitarnej, [w:] Z. Galicki, T. Kamiński, K. Myszone-Kostrzewa (red.), *Wykorzystanie przestrzeni kosmicznej*, s. 95.

³ Wprowadził je uważany za praojca prawa kosmicznego Czech V. Mandl w: *Das Weltraum-Recht, Ein Problem der Raumfahrt*, Köln 1932.

⁴ Koncepcję meta prawa rozważał A. Haley w referacie „Space Law and Meta Law. A synoptic View”, wygłoszonym na kongresie rzymskim IAF w 1956 r.

⁵ We Francji po wypuszczeniu Sputnika R. Homburg stwierdził, że powstające prawo astronautyczne stanowić może będzie tylko prawo przejściowe do czasu odkrycia świadomego życia na innych ciałach niebieskich, które spowoduje konieczność zastąpienia prawa międzynarodowego prawem międzyplanetarnym. Zob. R. Homburg, *Droit astronautique*, s. 16.

⁶ M. Grzegorzcyk, *Prawo kosmiczne*.

święconej terytorium), zgodnie z którą „prawo kosmiczne reguluje dwie podstawowe grupy spraw – status prawnomiędzynarodowy określonego środowiska oraz działalność państw związaną z tym środowiskiem. Określenie w sposób szczegółowy i precyzyjny danego środowiska ma kluczowe znaczenie”¹.

J.C. Cooper ponad 60 lat temu zaproponował koncepcję traktowania kosmosu jako „wszechświata” i stworzenia tzw. prawa aerokosmicznego (*aerospace law*), dotyczącego zarówno przestrzeni powietrznej, jak i kosmicznej². Koncepcję tę rozwinął N.M. Matte, który uznał, że „oddzielanie prawa lotniczego (atmosferycznego) i prawa kosmicznego jest sztuczne i tymczasowe. Jest ono tak tymczasowe, jak przyjęcie pewnych zasad prawa międzynarodowego, takich jak absolutna suwerenność, niezawisłość bez ograniczeń oraz faktyczna równość państw. Wobec przyspieszonego postępu techniki musimy szybko ponownie rozważyć te pojęcia, uznać, że przestrzeń jest niepodzielna i dostrzec konieczność wypracowania prawa aerokosmicznego”³. W doktrynie polskiej poglądy zbliżone do koncepcji N.M. Matte’go prezentował C. Berezowski, według którego: „Przez międzynarodowe prawo lotnicze należy rozumieć zespół przepisów regulujących stosunki międzynarodowe w przestrzeni innej, aniżeli przestrzeń lądowa lub wodna”⁴, co można rozumieć jako łączne traktowanie lotnictwa w przestrzeni powietrznej i kosmicznej.

Choć do dzisiaj tezę N.M. Matte’go dotyczącą stworzenia prawa aerokosmicznego uznaje się za skrajną i kontrowersyjną⁵, to nie wszyscy odrzucają ją w całości. Przykładowo I.H.Ph. Diederiks-Verschoor oraz V. Kopal twierdzą, że „nie można nie zauważyć dobrych stron tej koncepcji, aczkolwiek lepiej pozostać przy dotychczasowym jasnym podziale na prawo lotnicze i prawo kosmiczne”⁶. Obecnie na korzyść tezy „jednego prawa” może świadczyć przyspieszony postęp techniki: powstanie promów kosmicznych zaliczanych do systemów transportowych wielokrotnego użycia (obiektów aerokosmicznych)⁷ czy „samolotów kosmicznych”⁸, które są w stanie wykonywać loty suborbi-

¹ Z. Galicki, Status prawny Kosmosu, [w:] A. Wasilkowski (red.), Działalność kosmiczna, s. 6.

² J.C. Cooper, *Aerospace Law*, s. 80–94.

³ N.M. Matte, *Aerospace Law*, 1969, s. 13–15; por. tenże, *Aerospace Law*, 1977, *passim*.

⁴ C. Berezowski, Międzynarodowe prawo lotnicze, s. 14.

⁵ W doktrynie polskiej np. A. Górbiel, Międzynarodowe prawo kosmiczne, s. 47, a w radzieckiej A.S. Piradow, Tiendiencji rozwoju kosmicznego prawa, s. 12.

⁶ I.H.Ph. Diederiks-Verschoor, V. Kopal, *An Introduction to Space Law*, vol. 3, s. 8.

⁷ Por. J. Rzymanek, Some Legal Problems, s. 172; tenże, Kosmiczne systemy transportowe wielokrotnego wykorzystania, [w:] A. Wasilkowski (red.), Działalność kosmiczna, s. 92 i n.

⁸ Przykładem może być Scaled Composites Model 316 SpaceShipOne – pierwszy prywatny załogowy statek kosmiczny. Został wyprodukowany przez korporację Scaled Compo-

talne „zbliżające do siebie” transport powietrzny i loty kosmiczne¹. M. Żylicz zwrócił uwagę na brak „rozstrzygnięcia takich kwestii jak traktowanie statków powietrzno-kosmicznych w czasie, gdy wykonują operacje w granicach przestrzeni powietrznej”, i zaznaczył, że: „Można też wyobrazić sobie ustanowienie w przyszłości przepisów obejmujących używanie wszelkich urządzeń latających (*flying devices*)”².

W związku z problemami dotyczącymi znalezienia powszechnie akceptowanego kryterium delimitacji przestrzeni powietrznej i kosmicznej, wielu badaczy, w tym N.M. Matte, skłaniało się ku rozwiązaniu tej kwestii w oparciu o **założenia funkcjonalne**. Oznaczało to konieczność przede wszystkim zdefiniowania wyrażenia „działalność kosmiczna”. Według G. Gala „teoria funkcjonalna jest logicznym wynikiem kontrowersji wokół delimitacji przestrzeni kosmicznej i naturalno-technicznych możliwości”³.

Według innej definicji, zaproponowanej przez A. Górbiela, a zmierzającej do bardziej precyzyjnego wyjaśnienia przedmiotowego zakresu tego pojęcia, przez **prawo kosmiczne, w jego węższym znaczeniu**, rozumie się **międzynarodowe prawo kosmiczne**, czyli **całokształt norm traktatowych i zwyczajowych** regulujących wzajemne uprawnienia i obowiązki państw dotyczące eksploracji i wykorzystywania kosmosu, natomiast **w jego szerokim znaczeniu**, obok wspomnianych norm o charakterze prawnomiędzynarodowym, **również akty normatywne prawa krajowego** regulujące działalność kosmiczną⁴.

- 7 W niniejszym podręczniku zostaną przywołane regulacje składające się na międzynarodowe prawo kosmiczne, prawo kosmiczne Unii Europejskiej, a także krajowe prawo kosmiczne. Międzynarodowe prawo kosmiczne oznaczać będzie **gałąź prawa międzynarodowego publicznego, regulującą status prawny kosmosu, czyli przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich, oraz zasady działalności w tym obszarze zarówno państw, jak i innych uprawnionych przez państwa podmiotów**.

sites. Jego budowa była sfinansowana całkowicie z prywatnych źródeł. SpaceShipOne jest w stanie dotrzeć do przestrzeni kosmicznej, ale na razie jego prędkość jest zbyt niska, aby wejść na orbitę. Do napędu wykorzystuje hybrydowy napęd rakietowy. W dniu 4.10.2004 r., w 47. rocznicę wystrojenia Sputnika, CET SpaceShipOne oderwał się od ziemi. Wzniósł się na wysokość 111,996 km, czym pobił poprzedni rekord wysokości lotu samolotu raketowego (107,96 km) ustanowiony w 1963 r. przez rządowy pojazd X-15. Następnie wylądował na pasie lotniska.

¹ Zob. S. Hobe, G. Meishan Goh, J. Neumann, *Space Tourism*, s. 359.

² M. Żylicz, *Prawo lotnicze*, 2011, s. 26.

³ G. Gal, *Space Law*, s. 109–115.

⁴ A. Górbiel, *Międzynarodowe prawo kosmiczne*, s. 10–11.

§ 3. Źródła międzynarodowego prawa kosmicznego

Działalność kosmiczna, poczynając od wypuszczenia pierwszego sztucznego satelity, nie przebiegała w próżni prawnej, ale w sposób ogólny była regulowana przez **powszechne prawo międzynarodowe, w tym Kartę Narodów Zjednoczonych**. Zgromadzenie Ogólne ONZ w rezolucjach w sprawie międzynarodowej współpracy w zakresie pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej: 1721 (XVI) z 20.12.1961 r. oraz 1802 (XVII) z 14.12.1962 r. (preambuła) potwierdziło, że prawo międzynarodowe, łącznie z KNZ ma zastosowanie do działań podejmowanych w przestrzeni kosmicznej. Szczególne miejsce wśród rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ dotyczących kosmosu zajęła rezolucja 1962 (XVIII) z 13.12.1963 r. – **Deklaracja zasad prawnych regulujących działalność państw w zakresie badania i użytkowania przestrzeni kosmicznej** (dalej: Deklaracja zasad z 1963 r.), a w niej zapis, zgodnie z którym „działalność państw w dziedzinie badania i użytkowania przestrzeni kosmicznej będzie wykonywana zgodnie z prawem międzynarodowym, w tym również Kartą Narodów Zjednoczonych, w interesie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz popierania międzynarodowej współpracy i porozumienia”. *M. Lachs* nie miał wątpliwości, że „zastosowanie Karty Narodów Zjednoczonych do przestrzeni kosmicznej oznacza faktyczne zastosowanie współczesnego prawa międzynarodowego w postaci, w jakiej Karta je zdefiniowała. Państwa mogą się, zatem na nią powoływać i domagać realizacji jej postanowień”⁵.

Zgromadzenie Ogólne ONZ, mając na względzie szczególny charakter działalności kosmicznej, na mocy rezolucji 1348 (XIII) z 13.12.1958 r. powołało specjalny organ pomocniczy – **Komitet *ad hoc* do spraw Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej** (*ad hoc* Committee on the Peaceful Uses of Outer Space). Działania te kontynuuje utworzony na podstawie rezolucji 1472 (XIV) z 12.12.1959 r. stały **Komitet do spraw Pokojowego Wykorzystania Przestrzeni Kosmicznej** (Committee on the Peaceful Uses of Outer Space – **COPUOS**) oraz współpracujące ze sobą w jego ramach Podkomitet Prawny i Podkomitet Naukowo-Techniczny. Pierwsza sesja Podkomitetu Prawnego odbyła się w maju 1962 r. w Genewie. Jego przewodniczącym został przedstawiciel Polski – *Manfred Lachs*⁶.

Podkomitet Prawny COPUOS jest organem, który przede wszystkim prowadził prace nad uregulowaniem statusu prawnego przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich oraz kluczowych zagadnień związanych z działalnością ko-

⁵ *M. Lachs*, *Przestrzeń kosmiczna*, s. 435.

⁶ Szczegółowy opis tego organu znajduje się w rozdziale VII, § 2.

smiczną. Międzynarodowe prawo kosmiczne tworzone było wyłącznie z myślą o państwach, a możliwości prawotwórcze w tym obszarze ograniczał ówczesny stan wiedzy i niewielkie doświadczenie¹. Brakowało wsparcia ze strony praktyki większej liczby państw i orzecznictwa sądów międzynarodowych. Efektem prac Podkomitetu Prawnego COPUOS jest pięć umów składających się na *corpus iuris spatialis*:

- 1) **Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi** z 27.1.1967 r.² (dalej: Układ kosmiczny);
 - 2) **Umowa o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów i zwrocie obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną** z 22.4.1968 r.³ (dalej: Umowa o ratowaniu kosmonautów);
 - 3) **Konwencja o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne** z 29.3.1972 r.⁴ (dalej: Konwencja o odpowiedzialności);
 - 4) **Konwencja o rejestracji obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną** z 14.1.1975 r.⁵ (dalej: Konwencja o rejestracji obiektów);
 - 5) **Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania Księżycem i innych ciał niebieskich** z 18.12.1979 r.⁶ (dalej: Układ księżycowy).
- 10 Szczególną rolę w *corpus iuris spatialis* odgrywa Układ kosmiczny z 1967 r. W doktrynie podkreśla się, że kolejnym umowom międzynarodowym redagowanym przez COPUOS przypadła funkcja „ściślejszego precyzowania, uzupełniania czy rozwijania jego ogólnych zasad”⁷. Wskazują na to ich postanowienia. Na przykład w art. VI Konwencji o odpowiedzialności czytamy, że żadne zwolnienie od odpowiedzialności nie będzie przysługiwać w przypadkach, gdy szkody wynikły z działalności prowadzonej przez państwo wypuszczające,

¹ K. Myszone-Kostrzewa, *Ius cogens i soft law w międzynarodowym prawie kosmicznym*, s. 303–319.

² Układ wszedł w życie 10.10.1967 r., jego stronami jest 112 państw. Tekst przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w rezolucji 2222 (XXI) z 19.12.1966 r.

³ Umowa weszła w życie 3.12.1968 r., jej stronami jest 99 państw. Tekst przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w rezolucji 2345 (XXII) z 19.12.1967 r.

⁴ Konwencja weszła w życie 1.9.1972 r., jej stronami jest 98 państw. Tekst przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w rezolucji 2777 (XXVI) z 29.11.1971 r.

⁵ Konwencja weszła w życie 15.9.1976 r., jej stronami jest 75 państw. Tekst konwencji został przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w rezolucji 3235 (XXIX) z 12.11.1974 r.

⁶ Porozumienie weszło w życie 11.7.1984 r., jego stronami jest 18 państw, w tym 11 państw sygnatariuszy. Polska nie jest stroną Porozumienia. Tekst przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w rezolucji 34/68 z 5.12.1979 r.

⁷ A. Górbiel, *Międzynarodowe prawo kosmiczne*, s. 220.

która nie jest zgodna z prawem międzynarodowym łącznie, w szczególności, z KNZ i Układem kosmicznym. Trzeba pamiętać, że w tekstach autentycznych układu kosmicznego użyto nazwy: *treaty, traité, dogovor*, której najwłaściwszym polskim odpowiednikiem jest „traktat”. Choć polskie urzędowe tłumaczenie, używając nazwy „układ”, nie wydaje się być trafne, zostanie wykorzystane w niniejszym podręczniku w formie „układ kosmiczny” jako wersja skrócona długiego tytułu tej kluczowej umowy międzynarodowej.

Źródłami międzynarodowego prawa kosmicznego o ograniczonym zakresie terytorialnym są umowy dwustronne. Jak zauważa B. Kuźniar: „Ich zadaniem jest regulowanie szeroko pojętej współpracy naukowo-technicznej, związanej z badaniem i użytkowaniem przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich, która w dużej mierze koncentruje się na badaniach i technologiach kosmicznych oraz technikach satelitarnych”¹.

Warto wspomnieć, że poszczególne państwa implementują do prawa wewnętrznego regulacje zawarte w umowach składających się na międzynarodowe prawo kosmiczne. Lista państw, które przyjęły krajowe prawo kosmiczne, dostępna jest na stronie COPUOS².

Wraz z rozwojem działalności kosmicznej i pracami toczącymi się 11
w COPUOS nad kolejnymi projektami międzynarodowych umów kosmicznych w nauce prawa międzynarodowego toczyła się dyskusja dotycząca **roli zwyczajowego prawa międzynarodowego** w procesie kształtowania się międzynarodowego prawa kosmicznego. Także w tym obszarze na płaszczyźnie międzynarodowej ścierają się i wymagają pogodzenia interesy i roszczenia różnych państw.

Według Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego „zasada wolności badania i użytkowania przestrzeni kosmicznej jest zasadą powszechnego prawa międzynarodowego i jako taka istnieje niezależnie od traktatu”³. Podobne stanowisko zajmuje zdecydowana większość prawników internacjonalistów⁴. M. Lachs, w opinii odrębnej do wyroku MTS z 20.2.1969 r. w sprawie delimitacji szelfu kontynentalnego na Morzu Północnym (RFN przeciwko Danii oraz RFN przeciwko Niderlandom)⁵, jako przykład szybkiego powstania normy zwyczajowej podał normę zezwalającą na swobodne poruszanie się obiektów kosmicznych w przestrzeni kosmicznej. Zaznaczył, że państwa wypuszczające

¹ B. Kuźniar, Międzynarodowe prawo kosmiczne, s. 713.

² <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw.html> (dostęp: 20.1.2025 r.).

³ Raport 58 Konferencji Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego (Manila 1978).

⁴ Zob. V.S. Vereshchetin, G.M. Danilenko, Custom as a Source, s. 33; J. Rzymanek, Protection of Outer Space Environment, s. 167; W. Czapliński, A. Wýrozumska, Prawo międzynarodowe, s. 151; M. Żylicz, Prawo lotnicze, 2002, s. 38.

⁵ ICJ Reports 1969, s. 3.

nie prosiły o zgodę na wypuszczenie, a inne państwa nie protestowały przeciwko przelotom obiektów kosmicznych przez ich przestrzeń powietrzną i lotom nad ich terytoriami w przestrzeni kosmicznej¹.

Podczas 53. sesji Podkomitetu Prawnego COPUOS (24.3.–4.4.2014 r.) w raporcie Grupy Roboczej do spraw statusu i stosowania pięciu traktatów składających się na międzynarodowe prawo kosmiczne znalazło się pytanie, czy jakiegokolwiek przepisy zawarte w tych traktatach tworzą międzynarodowe prawo zwyczajowe. Odpowiedziało na nie dotychczas tylko kilka państw. Według opinii przedłożonej przez delegację niemiecką (zawierającą szczegółową i rozbudowaną odpowiedź) ogólne zasady wyrażone w Układzie kosmicznym mają charakter norm zwyczajowych, ponieważ wszystkie państwa, które prowadzą działalność kosmiczną, są stroną tego układu i działają zgodnie z jego postanowieniami. Pozostałe państwa nie protestują przeciwko takim działaniom. Według Niemiec następujące postanowienia Układu kosmicznego mają charakter norm zwyczajowych: zasada wolności, zasada niezawłaszczalności, zasada zastosowania prawa międzynarodowego do działalności kosmicznej, zasada odpowiedzialności za działania narodowe w kosmosie, zasada nadzorowania przez państwa działalności kosmicznej i obowiązek rejestracji obiektów kosmicznych. Według rządu niemieckiego powszechne zastosowanie tych zasad ma ważne znaczenie dla pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej.

W kolejnych latach, mimo mnożących się wątpliwości interpretacyjnych obowiązujących umów oraz ogromnego rozwoju techniki kosmicznej i jej praktycznych zastosowań, nie powstał żaden znaczący i – co najważniejsze – wiążący dokument².

- 12 Od 1980 do 1996 r. Podkomitet Prawny COPUOS przygotował projekty **czterech rezolucji** przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, dotyczących:
- 1) wykorzystywania przez państwa sztucznych satelitów Ziemi do międzynarodowych bezpośrednich przekazów telewizyjnych (rezolucja 37/92 z 10.12.1982 r.);
 - 2) zdalnego badania Ziemi z przestrzeni kosmicznej (rezolucja 41/65 z 3.12.1986 r.);
 - 3) wykorzystania jądrowych źródeł energii w przestrzeni kosmicznej (rezolucja 47/68 z 14.12.1992 r.);
 - 4) współpracy międzynarodowej w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej dla dobra i w interesie wszystkich państw, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb państw rozwijających się (rezolucja 51/122 z 13.12.1996 r.).

¹ Zob. ICJ Reports 1969, s. 230.

² Zob. K. Myszona-Kostrzewa, *Ius cogens i soft law w międzynarodowym prawie kosmicznym*, s. 303–319.

Rezolucje Zgromadzenia Ogólnego ONZ mają charakter zaleceń. Pozbawione są wiążącej mocy prawnej i nie stanowią źródeł międzynarodowego prawa kosmicznego. Mają natomiast duże znaczenie polityczne i mogą doprowadzić do wykształcenia się nowej normy międzynarodowego prawa kosmicznego.

Współcześnie coraz częściej zauważa się, że działalność kosmiczna wy- 13
przedziła prawo, daremnie szukając w nim rozwiązań pojawiających się problemów¹. W piśmiennictwie zwraca się uwagę na stopniowe odchodzenie państw od wiążących norm traktatowego prawa kosmicznego w kierunku niewiążących aktów, przyjmowanych w formie rezolucji. O tej tendencji świadczą również rezolucje Zgromadzenia Ogólnego ONZ, m.in.:

- 1) rezolucja 62/101 z 17.12.2007 r. – Zalecenia dotyczące poprawy praktyki państw i międzynarodowych organizacji międzyrządowych w zakresie rejestracji obiektów kosmicznych (została przyjęta w związku z niewypełnianiem przez państwa obowiązku rejestracji w rejestrze prowadzonym przez Sekretarza Generalnego ONZ wypuszczanych przez siebie obiektów kosmicznych) oraz
- 2) wspomniana wyżej rezolucja 51/122 z 13.12.1996 r. – Deklaracja o współpracy międzynarodowej w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej dla dobra i w interesie wszystkich państw, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb krajów rozwijających się.

Brak wiążących aktów prawnych przystających do rozwijającej się działalności kosmicznej nie jest przypadkowy². Według Z. Galickiego „forma deklaracji zasad jest elastyczniejsza od formy umowy międzynarodowej i łatwiejsza do zaakceptowania przez państwa. Deklaracja taka, przyjmowana w formie rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, nie ma formalnie wiążącego charakteru dla państw”³.

W ostatnich latach Podkomitet Prawny COPUOS, w odpowiedzi na wy- 14
rażną niechęć państw do wiązania się normami umownymi, przystąpił do intensyfikacji prac nad niewiążącymi instrumentami porządkującymi stosunki międzypaństwowe w przestrzeni kosmicznej i na ciałach niebieskich. Przykładem mogą być wytyczne odnoszące się do gruzu kosmicznego („Space Debris Mitigation Guidelines”) przyjęte w 2007 r.⁴, czy wytyczne dotyczące rejestracji obiektów kosmicznych i uzyskiwania częstotliwości – zarządzanie mały-

¹ V. Kopal, United Nations, s. 1–58; B. Cheng, Studies in International Space Law, *passim*.

² Zob. K. Myszone-Kostrzewa, Nawigacja satelitarna, *passim*.

³ Z. Galicki, Bezpośrednia telewizja, s. 70.

⁴ A/AC.105/C.1/L.260. Potwierdzone w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 62/217 z 21.12.2007 r. w sprawie międzynarodowej współpracy w zakresie pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej.

mi i bardzo małymi satelitami („Guidance on Space Object Registration and Frequency Management for Small and Very Small Satellites”) z 13.4.2015 r.¹

Państwa proszone są w nich o implementację ich postanowień do prawa wewnętrznego i w ten sposób zapewnienie ich maksymalnej skuteczności. Akty prawa wewnętrznego państw są coraz liczniejsze i świadczą o intensywnym zaangażowaniu w działalność kosmiczną zarówno samych państw, jak i podmiotów prywatnych². Międzynarodowe prawo kosmiczne jest znane z tego, że na jego gruncie testowano wiele „niekonwencjonalnych” rozwiązań istotnych z punktu widzenia prawa międzynarodowego publicznego.

15 Nadal trwają spory w nauce międzynarodowego prawa kosmicznego dotyczące m.in.:

- 1) definicji przestrzeni kosmicznej oraz tego, na jakiej wysokości powinna przebiegać jej dolna granica i czy w ogóle należy dążyć do jej wyznaczenia;
- 2) jak należy definiować pojęcie obiektu kosmicznego;
- 3) jaki jest status złóż naturalnych na ciałach niebieskich i czy można je wydobywać, zanim zostanie wypracowany reżim międzynarodowy w tym zakresie;
- 4) jaka jest sytuacja prawna turystów kosmicznych.

W ostatnich latach dołączyły do nich nowe kwestie dotyczące:

- 1) międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone w ramach praktycznych zastosowań technik satelitarnych,
- 2) finansowania działalności kosmicznej,
- 3) ubezpieczenia działalności kosmicznej,
- 4) zarządzania ruchem obiektów kosmicznych,
- 5) ochrony środowiska kosmicznego,
- 6) ochrony praw człowieka w związku ze stosowaniem technik satelitarnych, oraz wiele innych.

Ciągle aktualne są słowa *M. Lachsa*, który analizując zagadnienie rozwoju prawa międzynarodowego, zaznaczył, że „księga prawa międzynarodowego” nieustannie wzbogaca się o nowe rozdziały³.

¹ A/AC.105/C.2/2015/CRP.17.

² Akty prawa wewnętrznego poszczególnych państw dostępne na stronie internetowej COPUOS: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/nationalspacelaw/index.html>.

³ *M. Lachs*, Czy kryzys prawa międzynarodowego, s. 20.

Rozdział II. Status prawny kosmosu

Literatura: *C. Berezowski*, Międzynarodowe prawo lotnicze, Warszawa 1964; *C. Berezowski*, Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa 1969; *I. Brownlie*, Principles of Public International Law, Oxford 1990; *B. Cheng*, The legal Regime of Airspace and Outer Space, the Boundary Problem. Functionalism versus Spatialism: the Major Premises, *Annals Air and Space Law* 1980, vol. 5; *C.Q. Christol*, Article 2 of the 1967 Principles Treaty Revisited, *Annals of Air and Space Law* 1984, vol. IX; *B. Cheng*, The legal Status of Outer Space, *Journal of Space Law* 1983; *I.H.Ph. Diederiks-Verschoor, V. Kopal*, An Introduction to Space Law, vol. III, Kluwer Law International 2008; *Z. Galicki, T. Kamiński, K. Myszone-Kostrze-wa* (red.), Wykorzystanie przestrzeni kosmicznej – Świat, Europa, Polska, Warszawa 2010; *E.M. Galloway*, Applicability of Space Treaties to the Uses of Outer Space, *Annals of Air and Space Law* 1976; *K.M. Gorove*, Delimitation of Outer Space and the Aerospace Object – Where is the Law?, *Journal of Space Law* 2000, vol. 28, No. 1; *S. Gorove*, Earth Resources Survey Satellites and International Law, *Journal of Space Law* 1973, vol. 1, No. 1; *S. Gorove*, Studies in Space Law: Its Challenges and Prospects, Leyden 1977; *W. Góralczyk, K. Kar-ski, S. Sawicki*, Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie, Warszawa 2024; *A. Górbiel*, Międzynarodowe prawo kosmiczne, Warszawa 1985; *M. Grzegorzczuk*, Prawo kosmiczne, ZNUJ. Prace Prawnicze 1973, z. 59; *J. Gospodarek*, Status prawny obiektów kosmicznych, *Astronautyka* 1973, Nr 3; *W.P. Heere*, Earth Resources Satellites, XVII Coll. IISL, Amsterdam 1974; *S. Hobe, B. Schmidt-Tedd, K.U. Schrogl* (eds.), Cologne Commentary on Space Law, vol. 1: The Outer Space Treaty, Cologne 2009; *M. Kamyk*, Czy grożą nam wojny kosmiczne?, *Przegląd Sił Powietrznych* 2008, Nr 11; *E. Karska, K. Myszone-Kostrze-wa*, Załogowe i bezzałogowe stacje kosmiczne : wybrane aspekty prawne, *Prawo i Wiąż* 2020, Nr 2; *M. Lachs*, The law of Outer Space: An Experience in Contemporary Law-Making, Leiden 1972; *J. Menkes*, Wspólne zasoby dzielone a zwierzchnictwo terytorialne, *Prawne Proble-my Górnictwa* 1991, Nr 14; *E. Mikos-Skuza*, Odpowiedzialność za praktyczne zastosowania techniki kosmicznej w świetle międzynarodowego prawa publicznego [maszynopis rozprawy doktorskiej dostępny w zbiorach Biblioteki Wydziału Prawa i Administracji UW]; *K. Myszone-Kostrze-wa*, Nawigacja satelitarna w świetle prawa międzynarodowego, Warszawa 2011; *J. Rzymanek*, Protection of Outer Space Environment: Urgent Necessity and Challenge for International Law, *Polish Yearbook of International Law* 1988, vol. XVII; *R. Szafarz*, Badanie Ziemi z kosmosu w świetle prawa międzynarodowego, Wrocław 1987; *J. Sztucki*, Podstawy kodeksu kosmicznego, *Astronautyka* 1968, Nr 2; *V.S. Vereshchetin, G.M. Danilenko*, Custom as a Source of International Law of Outer Space, *Journal of Space Law* 1985, vol. 13, No. 1; *A. Wasilkowski*, Prawo kosmiczne. Kierunki badań, *Postępy Astronautyki* 1985, Nr 3–4; *A. Wasilkowski* (red.), Działalność kosmiczna w świetle prawa międzynarodowego, Warszawa 1991; *K. Wiewiórowska*, Niektóre problemy polityczno-prawne pokojowego wykorzystania przestrzeni kosmicznej, *Postępy Astronautyki* 1977, Nr 2; *K. Wiewiórowska*, Teledetekcja satelitarna w świetle prawa międzynarodowego, *Postępy Astronautyki* 1977, Nr 4.

§ 1. Pojęcie kosmosu, przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich

- 16 Międzynarodowe prawo kosmiczne określa status prawny kosmosu, dokonując dyferencjacji tego pojęcia na dwie podstawowe części: przestrzeń kosmiczną i ciała niebieskie.

Słowo „**kosmos**” wywodzi się z języka greckiego i oznacza harmonię, porządek i piękno układu liczbowego. Jest to także pojęcie filozofii greckiej, przejęte przez średniowieczną naukę i filozofię chrześcijańską, oznaczające świat jako harmonijną i uporządkowaną całość – przeciwieństwo chaosu¹.

Umowy składające się na międzynarodowe prawo kosmiczne nie wyjaśniają pojęć przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich. Polskie tłumaczenie pojęcia **przestrzeni kosmicznej** pochodzi z tekstu Układu kosmicznego z 1967 r. sporządzonego w języku rosyjskim. Tekst angielski posługuje się nazwą *outer space*, czyli dosłownie „przestrzeń zewnętrzna”, tekst francuski – określeniem *l'espace extra-atmosphérique*, czyli „przestrzeń pozaatmosferyczna”, zaś hiszpański – *espacio ultraterrestre*, a więc „przestrzeń pozaziemska”. W literaturze naukowej spotykamy także takie pojęcia, jak przestworza² czy przestrzeń pozapowietrzna³, przestrzeń zewnętrzna, przestrzeń pozaaeronaucyczna oraz przestrzeń międzyplanetarna. Ciała niebieskie przede wszystkim definiowane są w literaturze naukowej. Zgodnie z definicją zawartą w „Encyklopedii PWN” są to obiekty znajdujące się w przestrzeni Wszechświata i zalicza się do nich: Słońce, planety i ich księżyce, planetoidy, komety, meteory, gwiazdy, mgławice i in.⁴

- 17 Podstawowe zróżnicowanie kosmosu na przestrzeń kosmiczną i ciała niebieskie wprowadzone przez Układ kosmiczny z 1967 r. znacząco rozbudował Układ księżycowy z 1979 r. Według Z. Galickiego „zestaw elementów wchodzących z prawnomiędzynarodowego punktu widzenia w skład ogólnego pojęcia kosmosu przedstawia się następująco:

I. Przestrzeń kosmiczna

- A) W ujęciu całościowym
- B) W ujęciu szczegółowym:
 - 1) orbita okołozemska:
 - a) orbita geostacjonarna;

¹ Zob. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/kosmos;4008885.html> (dostęp: 24.7.2024 r.).

² C. Berezowski, Międzynarodowe prawo lotnicze, s. 67 i n.

³ C. Berezowski, Prawo międzynarodowe, cz. II, s. 36–43.

⁴ Zob. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ciala-niebieskie;3886347.html> (dostęp: 3.8.2024 r.).

Na temat prób zdefiniowania pojęcia ciał niebieskich zob. rozdział XVII, § 2, pkt III.

- 2) orbity i trajektorie wokół i w kierunku Księżyca i innych ciał niebieskich wewnątrz systemu słonecznego.

II. Ciała niebieskie:

A) W ujęciu całościowym.

B) W ujęciu szczegółowym:

- 1) Księżyc i inne ciała niebieskie wewnątrz systemu słonecznego:

a) w ujęciu całościowym,

b) w ujęciu szczegółowym:

– zasoby naturalne,

– próbki,

– minerały i substancje dla potrzeb misji naukowych,

– międzynarodowe rezerwy naukowe,

– obszary konieczne dla potrzeb stacji kosmicznych;

- 2) materię pozaziemską osiągającą powierzchnię Ziemi w sposób naturalny¹.

Biorąc pod uwagę powyższe zróżnicowanie kosmosu i klasyfikację elementów składowych, należy rozpatrywać normy międzynarodowego prawa kosmicznego dotyczące przestrzeni kosmicznej i ciał niebieskich w ujęciu całościowym lub szczegółowym.

§ 2. Prawna delimitacja przestrzeni kosmicznej

Umowy składające się na międzynarodowe prawo kosmiczne nie zawierają 18 jednolitych kryteriów fizycznych dla precyzyjnego określenia pojęcia kosmosu. Jednym z zasadniczych pytań, na które starają się odpowiedzieć naukowcy, jest pytanie o to, czy przyleganie do siebie dwóch przestrzeni: powietrznej i kosmicznej, o odmiennej sytuacji prawnej wymaga ich rozgraniczenia lub zdefiniowania w celu usunięcia niejasności, które negatywnie mogą wpłynąć na stosunki między państwami i dalszy rozwój działalności kosmicznej.

Brakuje również umownego ścisłego rozgraniczenia przestrzeni kosmicznej. Najczęściej pojawiają się sugestie, że dolna granica przestrzeni kosmicznej znajduje się:

- 1) na wysokości, ponad którą ziemska atmosfera nie posiada gęstości umożliwiającej poruszanie się w niej statków powietrznych;
- 2) tam, gdzie obiekt kosmiczny dostaje się w zasięg oddziaływania siły odśrodkowej;
- 3) na wysokości odpowiadającej najniższemu perygeum sztucznego satelity Ziemi utrzymującego się na orbicie, czyli obecnie na wysokości około 100–110 km n.p.m.

¹ Z. Galicki, Status prawny Kosmosu, [w:] A. Wasilkowski (red.), Działalność kosmiczna, s. 20.